

himmirkið. Navnarnir hjá bróðrunum voru undir napoleonskríggjunum teir argastu figgindar, og það var Blücher, sum saman við Wellington vann endaligan sigur á Napoleon við Waterloo. Í söguni verður kortini gjört vart við, at bróðurnir ikki sita illa um sátt, men bara eru heilt ólíkir.

At kalla öll „Ulvetidd“ er pallsett heima hjá Adriansen sakforara í einum klaustrofobiskum helvitis forgarði, har tænastugentur, eingilskir hermenn, brennivín, sakforarar og flogálop fremja ein villan deyðadans. Tað einasta hampiliga menniskjað í söguni er ein sjúkrasystir, og hon er tablett-narkomanur. Dámurin er skemtiligur, men svartskygður. Sögan er öll sum hon er ein langur misantropiskur deyðadráttur.

Í „Det vingede mørke“ fara systkini Antonia og Litlbeiggi eitt kvöldið við vøru til eina hús norðanfyrir býin. Myrkrið, sum bara verður upplýst av eini fjöskyldu, skapar saman við mynd-ingarevnum hjá børnunum ein íbygdan heim. Avegis kaga tey inn ígjøgnum ein glugga hjá Bakka-Elstu: „Hun er enke, det er nok derfor hun er så trist. Måske går hendes mand igen. Måske har hun selv slået ham ihjel!“ Ferð er á hugflognum, og í hesum líkast sögan bæði „Moder Syvstjerne“ og „Tårnet ved Verdens Ende“. Seymikonan Tongl-Anna úr „Stormmatten“ kemur eisini fyr. Styrkin í söguni er tann fullkomna innlvingin í hugaheimin hjá barninum.

Heimsins undirgangur

Tann endurminningardámur, sum merkist í „Det vingede mørke“, er enn týðuligari í

„Himlen smiler“. Sagt verður frá Bukkhellu, „et dragende og apokalyptisk sted, en verdens ende og begyndelse“, har nakrir dreingir finna bókina „Verdens Undergang“ eftir Camille Flammarion, sum er „fuld af sære og foruroligende billeder af nøgne damer, kometer, rædselsslagne ansigter, luftskibe, fremtidsbyer, Paven i Rom, engle, djævlø og marsboere, ja døden selv i gyselig majestæt, knokkelmanden med sin le, stående på toppen af en skyomvunden klode“.

Tað, sum ávirkar frásøgu-mannin Marselius mest, eru orðini: „Thi verden kan ingen ende have og ej heller nogen begyndelse“. Heimsfatanin hjá dronginum bóltar rútt, og hann endurtækur setningin sum eitt mantra.

Marselius ognar sær bókina fyrri eina flösku av lampuspritti, sum í sínum lagi verður seld Spritt-Jóhanni, sum dettur oman gjøgnum ein lemm og brýtur hálsin. Bókin fær skyldina og verður blakað á sjógv, men Marselius hefur lisið hana, og sögan endar: „Den brændte mig endnu i sjælen, sødt og farligt, et stille tærende bål af gru og hunger og uigendrivelig dyb forelskelse“. Sum ikki einaferð í skaldskapinum verða nýggjar royndir lýstar við blandaðum kenslum. Atdráttur og mótbóð takast í sálini.

Tá ið Marselius hefur keypt bókina fyrri spritt, er hann greiður um endurminningardámar, annar er tann hjá Spritt-Jóhanni, og hin er heimsmyndin hjá Mar-

selsius. Orðini, at heimurin hvørki hefur enda ella byrjan, syngja inni í dronginum, og kenslan av at vera ávegis ímóti avdýpinum veitir honum „en hujende fornemmelse ligesom når man kælker ned ad en stejl bakke og ikke aner hvor man ender“. Skreidditúrur verða eisir brúktir sum kollveltandi metaforar í bæði „Moder Syvstjerne“ og „Tårnet ved Verdens Ende“.

Í helheimi

Tittulsögan er sum ein málningur gjordur við poetiskum orðum og myndum. Marselius dugir væl at tekna og roynir at avmynda ta vøkru gentuna Agathu. Men tað vil ikki lukkast, og misnøgður gevst hann á hondum. Agatha gert sjúk, og nú hann ikki hefur hana fyrri sær, veit Marselius akkurat, hvussu hon skal málást. Tá ið Agatha aftur megnar at stiga fram, hefur hon fingið tæring: „Hun lignede på en skrækkelig måde sig selv på Marselius' mislykkede billede.“ Her tykist at vera ein feril av „The Picture of Dorian Gray“ hjá Oscar Wilde, har málningurin av Dorian eldist og speglar hansara ólevnað, meðan hann sjálvur varðveitir ungdom og vakurleika.

Agatha fer við pápanum av landinum fyrri at vinna sær heilsabót, og Marselius teskar fyrri seg sjálfan, at hann elskar hana. Kenslurnar eru sum í endanum á tí undanfarnu söguni ein blandingur av „smerte og fryd“. Kynsbúning og sannkennan av kærleikanum fylgjast.

Tann næsta sögan er ein garvill og absurd vitjan á heimsvaritíni Tartaros, har alskyns modernaði fyrbrigdi verða sýnd fram. Tey flestu av teimum eru so ræðulig, at frásøguámaðurin ikki vil siggja tey, men hann sleppur ikki undan. Við tíð hefur hann eftir túri André Gide, Auguste Comte, Albert Einstein, og hovuðskenslan mótvægis tí sum fer fram er tann gamla blandaða av lysti og sárseyka. Í hovuðsheitum er ta 20. öld, sum er á skránni, men við træðrum aftur til gríkska mytologi og annars djúpt inn í okkum sjálvi. Orðini hjá Nietzsche, at starir tú nóg leingi niður í avgrundina, so starir hon inn í teg, eru ikki heilt burturvíð her.

Í tekstáurvalinum „Grylen og andre noveller“ fortelur William Heinesen, at „Tartaros“ hefur eina prosayrking hjá Otto Gelsted sum fyrmynd (*Bøn til den moderne mentalitet* 1925), og at ætlanin m.a. er at gera gjöldur við hálsodnaðari vitan, sum yrkjarar og intellektuell lána frá tí torskildu atomfysikkini. Í hesum kritikki er William fyrri sína tíð, tí júst í hesum árum verður gjört gjöldur við fronskum og amerikonskum intellektuellum, sum taka líkt og ólíkt frá t.d. kvantefysikk yvir í filosofi og bókmantætoi. Amerikanski fysikarin Alan Sokal hefur ávíst, at hesi intellektuelli einki hava skilt av fysikkini, men glaðbeint gloypa öllum, bara tað ljóðar vísindaligt.

William Heinesen heldur fyrri, at tann moralur, sum kann dragast burtur úr heljarvitjanini er, at sjálvt um heimurin er bæði paradoksatur og komplementatur, so kanst tú ikki smoyggja tær undan, at eisini tú hefur ábyrgðina av, at óráttvísi og vanbýti ráða.

Livið er hesumegin

Í 1920'unum og 30'unum litu nógvir europeiskir hövundar cystureftir, og serliga tann kinesiska taoisman vakti áhuga. Halldór Laxness segði seg alt livið vera ávirkaðan av taoismuni, og eisini William Heinesen bar við hana. Í stuttum er Tao ein ævinlig javnvág millum tað postiva yang og tað negativa yin. Tað skal tó viðmerkast, at William Heinesen eisini flókir buddismu upp í endasøguna „Historien om digteren Lin Pe og hans tamme traner“.

Í tí mytisku frásøgnini fær Lin Pe frá eini hægri makt at vita, at hann skal njóta tann stóra heiður at verða fluttur yvir í ævinleikan. Lin Pe vil treyðugt fara frá yngstu dóttirini, men svarið er, at ævinleikin kallar. Hann fer tí til gongu gjøgnum skógina og upp í fjöllini, har hann hittir tað himmalska sendibodið Ti-te: „denne over al beskrivelse magre og huløjede ånd med det askevide, skaldede hoved, den forsmene lille næse og den store gædefuldt spidske tandrad“. Deyðin rennur lesaranum í hug.

Tann gamli tranin hjá Lin Pe er komin við honum, og hvørja ferð ein halg tøn er við at falla yvir bæði menniskja og landslag, so verður hon brotin av tí risnu og hásu galanini hjá trananum. Umboðið hjá ævinleikanum, sum greiddiga ikki kennir til trúfesti og samkenslu, krevur, at Lin Pe tekur livið av trananum. Tað fær Lin Pe seg ikki til, og í staðin bindir hann fuglin og vevur um nevið, so hann skal halda hol.

Tann gamli yrkjarin fer nú undir ta endaligu ferðina ígjøgnum ísakalt myrkur og ævinleikans forgarð, sum verður avmyndaður soleiðis: „Nu tyndede det ud i tågen og en udstrakt slette af varm kobberrød farve kom til syne. Luften mildnede og blev hurtigt klar og tør, men hvor var her øde - ikke et græsstrå, ikke en tue, ikke en

fjeldtop i synsranden, kun den uendelige røde og skyggeløse flade under en lige så rød himmel uden sol og skyer“.

Ein stuttlig verð er hetta ikki at vera í, men lukkatið er tranin sloppin leysur, og enn einaferð oyðileggur hann tøgina við síni skrenjan. Nú er andin Ti-te vorðin illur, og Lin Pe verður vegna menniskjasligan veikleika dømdur at liva jarðarlivið um aftur. Tá ið sögan endar, er hann aftur blivin bróstabarn og er fullkomiliga lukkuligur. Tann greiði boðskapurin í söguni er, at ongi lyfti um himmalska selu koma upp ímóti jarðarlívinum, tá ið tað er upp á tað besta.

Eingin lagnutrúgv

Søgurnar í „Det fortryllede Lys“ kunnu flokkast í triggjar bólkur: realistiskar søgur, endurminningarsøgur og mytur, og í teimum öllum takast gamalt og nýtt. Deyðin mótvægis lívinum er ein kjarnin í teimum flestu av sögunum, ofta við einum ráka av miðöld, og somuleiðis bland-ingurin av lysti og mótbóð, tá ið nýggjar royndir skulu gerast. Biblían og bibilsk nøvn eru í heilum á lofti, og tey eru bæði mentunarlígar grundvøllur og ein etiskur karmur, sum tú mást taka støðu til. Tað er nevniliga upp til okkum sjálvi at gera heiminn til eitt frægari stað at vera, og eingin kann skáka sær undan. Hetta er eisini dómi um, at hóast tað verður nortíð við tað rættliga fatalistisku taoismuna í einari søgu, so er William Heinesen avgjört ikki fatalistur. At viðgera ein filosofiskan og menniskjasligan trupulleika - hetta verður gjört fleiri staðni í skaldskapinum - er ikki tað sama, sum at tú tekur við honum.

WILLIAM HEINESEN

